

پروژه

یاسای ریکخستنی مافی پیکهاتهکان له ههریمی کوردستان – عیراق

ژماره ( ) ی سالی ۲۰۱۵

مادده (۱): پیناسهکان

مه بهستی ئەم یاسایه لهم دهسته واژهو زاراوانه ی خواره وه مانا کانی بهرام بهریانه:

یه کهم: ههریم: ههریمی کوردستان – عیراق.

دو وه: حکومت: حکومتی ههریمی کوردستان.

سییه م: پیکهاتهکان: کۆمهله نه ته وه ییه کان (نه ژادی یان ئەتئی) و ئایینییه تیره ییه کان یان مه زه بهیه کان، یان زمانه وانیه کان، کهوا تاییه تمه ندی و میژووی هاو به شی هه یه وه له به شیک له به شه کانی کوردستان – عیراق ده ژین.

مادده (۲): چوارچیوهی پیاده کردن

حوکه مە کانی ئەم یاسایه به سه ر گشت ئەو که سانه پیاده ده کریت که خو یان به ئەندام له ههر کۆمهله یه کی نه ته وه یی، نه ژادی، روشنبیری، زمانه وانی، ئایینی، مه زه به یی، ده زانن کهوا زۆرینه پیکناهیین، ههروه ها به سه ر ئەو نه ته وه تیرانه ی پییه وه په یوه ندن پیاده ده کریت.

مادده (۳): ناما نجه کان

نامانجی ئەم یاسایه بریتیه له ریکخستنی پیاده کردنی پیکهاتهکانی گهلی کوردستانی عیراق، سه رباری مافه ده ستوریه کانیا ن، بو مافه سیاسی و کارگیچی و روشنبیری و فیترکاری و ئایینییه کان، که له جارنامه ی نیوده ولته تی مافه کانی مرۆڤ و به لگه نامه نیوده ولته تیه په یوه نداره کانه وه هاتوون، وه ک جارنامه ی نه ته وه یه که گرتو وه کان ده رباره ی کهسانی سه ر به پیکهاته نه ته وه یی و ئەتئی و ئایینی و زمانه وانیه کانی ژماره (۱۳۵/۴۷) ی سالی ۱۹۹۲، و به لئینامه ی نیوده ولته تی تاییه ت به مافه ئابوری و کۆمه لایه تی و روشنبیرییه کان، و به لئینامه ی نیوده ولته تی تاییه ت به مافه ئایینی و سیاسیه کان، و ریککه وتننامه ی نه هیشتنی گشت جو ره کانی جیاکاری ره گه زیی، و ریککه وتننامه ی مافه کانی مندا ل، و ریککه وتننامه ی جیاکاری (له بواری به کارخستن و پیشه)، و ریککه وتننامه ی به رهنگار بوونه وه ی جیاکاری له فیترکردن، و ریککه وتننامه ی قه دهغه کردن و سزادانی تاوانی جینۆساید، و جارنامه ی نیوده ولته تی مافه کانی مرۆڤ.

مادده (۴):

ده سه لاته کانی ههریمی کوردستان – عیراق یه کهسانی ته واوو کاریگه ر بو گشت هاو لاتیانی کوردستان – عیراق مسو گه ر ده که ن:

یه کهم: کوردستان – عیراق هه مه جۆری نه ته وهی، ئەتئی، زمانه وانى، ئایینی، رۆشنیری وهك سه رچاوه یه کی هیژو دهوله مهندی و ئامرازیک له پیناو چه سپاندن و په ره پیدانی دیمو کراسی له کۆمه لگه یه کی بونیاتنراو له سه ر سهروه ری یاساو ریزگرتنی مافه کانی مرۆف، داده نیئت.

دووهم: سه رجه م شیوه کانی جیاکاری دژی هه ر پیکهاته یهك له پیکهاته نه ته وهی یان نه ژادی یان زمانه وانیی یان رۆشنیری یان ئایینی یان مه زه بیی گه لی کوردستان و دژ به هه ر تاکیکی کوردستانی قه دهغه ده کریت و یاسا سزای له سه ر ده دات.

سییه م: قه دهغه کردنی هه ر بانگه شه یه کی ئایینی یان راگه یاندن، راسته وخۆ یان ناراسته وخۆ، بۆ رقوقینه یان توندوتیژی یان تۆقاندن یان دوورخستنه وه یان پیشخستن یان په راویزخستن، کهوا له سه ر بنه مای نه ته وهی یان ئەتئی یان ئایینی یان زمانه وهانی بینا کرایت.

چوارهم:

۱- قه دهغه کردنی سه رجه م شیوه کانی جیاکاری، تاکی یان به کۆمه ل، دژ به هه ر پیکهاته یهك له پیکهاته کانی گه لی کوردستان.

۲- قه دهغه کردنی چه وساندنه وهی ماددی یان مه عنه وی، هزری یان رواله تی، بۆ رۆله کانی هه ر پیکهاته یهك، به پیی پیوه ند بوونه کانیان.

پینجه م: ریگه گرتن له هه ر ره فتاریک یان هه ر سیاسه تیکی نه ریئی کهوا بیته هۆی گۆرینی بارودۆخی هه نووکه یی ئەو ناوچانه ی پیکهاته یه کی دیاریکراو تیایدا نیشته جین، وه ریگه گرتن له هه ر به خاوه نبوونیک کهوا ئامانجی یان بیته هۆی گۆرانکاری دیموگرافی بۆ مۆرکی میژوویی و شارستانییه تی ناوچه یه کی دیاریکراو، به هه ر هۆیه ک بیئت، و له ژیر هه ر پاساویک بیئت.

شه شه م: چاره سه ر کردنی زیده رۆیی ئەنجامدراو له سه ر ناوچه کانی هه ر پیکهاته یهك و گه راندنه وهی باره که بۆ حاله تی پیش روودانی زیده رۆیییه که، یان قه ره بوو کردنه وه یان به قه ره بووه کی سوودبه خش، یان لابرینی ئاسه وارو پاشماوه ی ئەو ئاسه وارانیه ی بوونه ته یان ده بنه هۆی گۆرانکاری دیموگرافی.

هه وه م: له کاتی دیاریکردنی سنووری یه که کارگێرییه کان و بازنه کانی هه لبژاردن، و له کاتی دانانی پلانی گه شه پیدانی ئابوری و په ره پیدانی کۆمه لگه کانی نیشته جیبوون، ههروه ها پاراستنی ژینگه، حکومه تی کوردستان – عیراق بارودۆخی خۆجییی، په یوه ندی کۆمه لایه تی، به رژه وه ندییه ئابورییه کان و نه ریته چه سپاوه کانی پیکهاته نه ته وهی یان نه ژادی یان رۆشنیری یان زمانه وانى یان ئایینی یان مه زه بیی ئەو ناوچه یه، له به رچاوه ده گریت.

هه شه ته م: پیوسته له سه ر پیکهاته کان و ئەو تاکانه ی سه ر به م پیکهاته ن له کاتی پیاده کردنی ئەو مافانه ی له م یاسایه دا هاتوون ریز له مافی که سانی دیکه دا بگرن.

مادده (۵):

یه کهم: هەر تاکیک مافی ههیه ناسنامهی نهتهوهیی یان ئایینی خۆی دیاری بکات و ئەندامبوونی به پیکهاتهیه کی دیاریکراو بهستینهوه، ئەم مافهش تهنهاتیهته به تاکه کهس و هیچ لایه نیک مافی نیه لێی بهستینهوه چونکه مافیکی نهشیاوه بۆ رهفتار پیکردن.

دووهم: حکومهتی کوردستان - عێراق مافی یه کسانێ و هاودهرفهتی له ژایانی سیاسی، رۆشنیری، کۆمه لایهتی و کارکردن بۆ ئەو تاکه ی سهر به پیکهاتهیه که مسوگهر دهکات، وه پێویسته لهسهر دهسه لاته کانی ههریم ئەم مافه له ریگه ی یاساو سیاسهتی کاراوه پتهو بکهن.

سییهم: ههر پیکهاتهیهک، بهیه کسانێ له گه ل زۆرینه، بۆی ههیه ماف و نازادیه بنه رتهیه کانی به نازادی بیر کردنه وه، نازادی راده رپرین، ده زگا کانی راگه یاندن، نازادی کۆبوونه وه دامه زرانندی کۆمه له و رایته کان، و نازادی پیاده کردنی بیروباوه ری ئاینیشه وه، به نازادی پیاده بکات، و حکومهت پابه ند ده بیته به پالپشتیکردن و چاودێریکردنی ئەم پیاده کاریانه به شیوه یه کی یه کسان له نیوان گشت پیکهاته کان به پێی یاسا به رکاره کان.

چوارهم: ههر پیکهاتهیهک مافی گوزارشتکردنی ههیه له رۆشنیری و نه رته کانی خۆی، وه پێویسته لهسهر حکومه تی ههریم به و په ری توانیه وه کار بکات له پێتاو پاراستنی کلتوری رۆشنیری و ئایینی گشت پیکهاته کان.

پنجهم: پێویسته لهسهر دهسه لاته کانی ههریم، توانا به خشنه رۆله کانی پیکهاته کان بۆ ئەوه ی پارێزگاری له زمانی دایک بکه ن، له ریگه ی راییکردنی ریگه کانی فیرکردنی و رۆشنیرکردن پییه وه وه به رپۆه بردنی که نالی راگه یاندنی تایهت به خۆیان، ئەویش لهسهر ئەو بنه مایه ی که وا فره یی زمانه کان به هایه کی میژووی و هزریه بۆ کوردستان - عێراق.

شه شه م: ئەو تاکانه ی سهر به پیکهاته یه کی دیاریکراون، بۆیان ههیه ناوه مه ده نییه کانیان به ویستی نازادی خۆیان هه لته یزین، وه ناوی سومبول یان که سایه تییه میژووییه گرنکه کانیان یان روودای گرنگ که به سه ریاندا تپه پروه به کار به یین، وه ناوانی شه قام و گه رهک و گۆره پان و شوینی دیکه له و ناوچانه ی تیایدا ریژه یه کی دانیشنوان پیکده هیین.

حه وه تم: تۆره کانی راگه یاندن به هه موو جو ره کانی (رادپۆو ته له فریۆن) پابه ند دهن به ئاماده کردنی به رنامه ده رباره ی میژوو رۆشنیری گشت پیکهاته کانی گه لی کوردستان، و زانیاریه کان به یی لایه نگیرییه کی ته واوو دوور له به دوا که وتن و هاندان ده گوازه وه.

ماده (٦) :

دهسته و ریکه خراوو نوینه رانی پیکهاته کان و خانه کانی په رستن مافی هاوبه ندی و گه یاندنی په یوه ندی رۆشنیری و فیرکاری و کۆمه لایه تی و په ره پیدانیان ههیه له گه ل ئەوانه ی له تایه تمه ندی ئەتنی یان ئایینی یان زمانه وانی یان رۆشنیری له ناوه وه وه ده ره وه دا هاوبه شن له گه ل یاندا، به و شیوه یه ی ناسایشی کوردستان - عێراق پێشیل ناکات، وه حکومه تی کوردستان بۆی ههیه ریککه وتننامه گریدات و پرۆتۆکۆل واژوو بکات بۆ ریکخستنی ئەم په یوه ندیانه له گه ل لایه نه په یوه نداره کان له ولاتانی دیکه دا یان له گه ل حکومه ته خو جییه کانی وه ده کریت ده سه لاتی گریدانی بۆ دهسته و ریکه خراوی په یوه ندار ته خو یل بکریت.

مادده (٧):

لایه‌نه په‌یوه‌نداره‌کان پابه‌ند دهن به چاوی‌خشانه‌وه به‌شیوه‌یه‌کی زانستی و باب‌ه‌تیانه‌و بی لایه‌نگیری، له پرۆگرامه‌کانی خویندن، به‌تایبه‌تیش وانه‌کانی میژوو و جوغرافیاو ئاین، وه به‌و شیوه‌یه‌ی له‌گه‌ل رۆشنیری مافه‌کانی مروژ و رووداوه میژوو‌یه‌کاندا ده‌گونجیت.

مادده (٨):

یه‌که‌م: فره‌ زمانی له ههریمی کوردستان – عیراق خو‌ی له به‌هاکانی گیایی و هزری و میژوویی و رۆشنیری گه‌لی کوردستان ده‌دۆزیته‌وه.

دووهم: زمانی کوردی زمانی فه‌رمیه‌ له کوردستان – عیراق، وه ههردوو زمانی سریانی و تورکمانی دوو زمانی فه‌رمین له‌وه یه‌که کارگێڕییانه‌ی تیایدا ههن.

سییه‌م: ئه‌و تاکانه‌ی سه‌ر به‌ پیکهاته‌کان مافیان هه‌یه له به‌کاره‌ینانی زمان و نووسینی تایبه‌ت به‌خو‌یان به‌ نازادی، وه له‌سه‌ر ههردوو ناستی گشتی و تایبه‌تی.

مادده (٩):

یه‌که‌م: ده‌سه‌لانه‌کانی ههریم پابه‌ند دهن به‌گرتنه‌به‌ری گشت ریکاره‌ پێویسته‌کان بۆ ده‌سته‌به‌رکردن و مسۆگه‌رکردنی به‌شداری و یه‌کسانی له‌ گشت بواره‌کاندا.

دووهم: بۆ مسۆگه‌رکردنی مافی گشت پیکهاته‌کان، ئه‌وا سه‌رۆکی یه‌که کارگێڕیه‌کان مافی زۆرینه‌یه (واته مافی ئه‌و پیکهاته‌یه‌یه که‌وا زۆرینه‌ی دانشتوان پیکده‌هینیت)، به‌لام دامه‌زراوه‌ خو‌جیی و فه‌رمانگه‌ فه‌رمیه‌کان ئه‌وا له لایه‌ن که‌سانی پسه‌وره‌وه به‌رپه‌ده‌به‌رین، به‌و مه‌رجه‌ی له‌سه‌ر بنه‌مای لیها‌توویی و سه‌ربه‌خویی و به‌بی لایه‌نگیرییه‌کی ته‌واو بیت، وه به‌گو‌یره‌ی ههر پیکهاته‌یه‌ک.

سییه‌م: نوینه‌رایه‌تی کردنی ریژه‌یی بۆ به‌شداری کردن له یه‌که کارگێڕیه‌کان ره‌چاو ده‌کریت.

چوارهم: هاو‌لاتیانی گشت پیکهاته‌کان مافی هاو‌به‌شییان هه‌یه له دامه‌زراوه‌کانی یاسادانان و جیه‌جیه‌کردن و دادگه‌ریی ههریم، به‌ پله‌ی جیاوازو به‌پیی یاسا به‌رکاره‌کان.

پینجه‌م: بۆ مسۆگه‌رکردنی پیاده‌کردنی هاو‌لاتیانی کوردستان – عیراق، به‌پیکهاته‌ جو‌راو جو‌ره‌کانیه‌وه، بۆ مافه‌ سیاسیه‌کانیان به‌شیوه‌یه‌کی باشتر، ئه‌وا بۆیان هه‌یه به‌شداری جدی و کارا بکه‌ن له نوینه‌رایه‌تی کردنی ده‌ره‌وه‌و په‌یوه‌ندییه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ههریم.

شه‌شم: پێویسته له‌سه‌ر حکومه‌تی ههریمی کوردستان – عیراق، هاو‌به‌شی رۆله‌کانی پیکهاته‌کان له هه‌یه چه‌کداره‌کاندا (پیشمه‌رگه‌) و ده‌زگا ئاسایشیه‌کان (ئاسایش) که‌ تیایدا چری دانشتوان پیکده‌هینن، مسۆگه‌ر بکات.

مادده (١٠):

کار بهیچ دهقیکی یاسایی یان بریاریکی ناکۆک له گهل حوکمه کانی ئەم یاسایه دا ناکریت.

مادده (۱۱):

ئەنجومەنی وەزیران رینماییی بۆ جیبه جیکردنی حوکمه کانی ئەم یاسایه دەردە کات.

مادده (۱۲):

ئەم یاسایه له ریکهوتی بلا و کردنهوهی له رۆژنامهی فەرمی (وهقایی کوردستان) جیبه جی ده کریت.

هۆیه پیوستکارهکان

له بهر ئەوهی کوردستان – عیراق دهولەمهنده به ههمه جۆری ئایینی و نهتهوهیی و زمانهوانی، و له پیناو ریکخستنی مافی گشت ئەو پیکهاتانهی تاییدا پیکهوه دهژین و مسۆگەر کردنی پیاده کردنیان بۆ ئەو ماف و ئازادیانهی کهوا زۆر بهووردی له جارنامهی نیودهولتهی و گشت پیماننامه نیودهولتهیه کانی په یوه ندار به مافه کانی مرقهوه جهختیان له سههراوه تهوه، و به مسۆگەر کردنی مامهله کردن له گهل هاوالاتی کوردستانی به پیتی پرنسیپی هاوالاتییون به چاوپۆشین له جیاوازی ئەنداموونیان، و له پیناو چهسپاندنی گیانی ریزگرتن و لیبورهیی له نیوان پیکهاتهکاندا، ئەوا ئەم یاسایه ده رچوویندرا.